

ፍሰ-ማልን ፍሰ-ሐሳባትን

ረድኢ ክፍለ (ባሻይ)

ፍሰ-ማልን ፍሰ-ሐሳባትን ክብል ከለኹ (ናይ ገንዘብ ክፍሊትን ናይ ሐሳባት ክፍሊትን (investment of money and investment of ideas) ማለተይ ኢየ። ናተይ ኣበሃህላ ስለ ዝኹነ ከም መጽናዕታዊ ተቐባልነት ዘለዎ ስነ-ቃል ጌርኩም ኣይትውሰድዎ። ንኣበሃህላይ ክትርድኡኒ ግን እላቦ።

ኣብ ሂወት ይኸብርን ይሓስርን እምበር ብጥራዩ ዝርከብ ንብረት የለን። እቲ ዝለዓለ ዋጋ ዝኸፈሎ ግን ምግዳል ኢዩ። ምግዳል ፍሰ-ማልን ፍሰ-ሐሳባትን ክሳዕ መስዋእቲ ዝሓትት ክፍሊት ኢዩ። እታ እትኸፈል ክብርቲ ዋጋ ክብርቲ እትኹነሉ ምክንያት ብብዙሕ ረጃቢታት እኳ ትትመን እንተኹነት ብሓጺር ንምርድኣ ዝኣክል ግን ካብ ዘሎ ንብረትካ ክሳብ እታ ሂወትካ እንሃልኩም ኢልካ ብዕግበት ምእንቲ ውጽዕ ህዝቢ እትዕደል ተወፋይነት ብምጅና ኢዩ። ተጋዳላይ ክቡር ሰብ ብዘይካ ሰላምን ክብረትን ህዝቢ ውልቀ ምሃያ ዘይጽብ ዘይክፈል ብጥራዩ እትዕደሎ ህያብ ሃገር ኢዩ። ተጋዳላይ በጃ ህዝቢ ዝሓልፍ እንተተጠሊሙ፣ ሃገር ተጠሊማ ማለትዮ። ታሪኽ ዘየናሕሲ መምህር እንሆ ነዚ ሓቂዚ የረድኣና ኣሎ።

እወ " ናይ ውግእ ጽቡቕ ከምኡ ድማ ናይ ሰላም ሕማቕ የለን" ዝበሃል ኣዘራርባ ናይ ገለ ሓሰብቲ'ሎ። ብመትከል ዝንጸግ ኣበሃህላ ኣይኩነን። ብተግባር ክትርእዮ ከለኻ ግን ናይ ውግእ ባህርያት ኣብ ግምት ዘየእቱ። ሰላም ብጥራዩ ዘይትርከብ ምጅና ሸለል ኢሉ ዝሓልፍ ከምኡ ድማ ትርጉም ናይ ምግዳልን ጠንቅታቱን ስለ ዘየጠቓልል፣ ትምኒታዊ ኣብ ክውንነት ዘይተመርኩሰ ዕግበት ዘይርከቦ ኣበሃህላ ኢዩ። ውግእ ቃሕ ኢሉካ እትኣትዎ ሃልሃልታ ኣይኩነን። ሰውራና ኣብ ጣሻ ተሓቢእናምበር ኣብ ቅርፃት ኩቦሮ እንዳሃረምና ኣይጀመርናዮን።

ኣብ መባእታዊ ብርኪ ተመኩሮ ናይ ደምበ ተቓውሞና እንተድኣ ዘኪርና ኣንጻር ዲክታቶርያዊ ስርዓት ኢሳያስ በየናይ ኣገባብ ንቃለስ ኣብ ዝብል ኣረኣጺያ፣ ገሌና ብኹሉ ዓይነት ኣገባብ ገሌና ድማ በዘይጎንጸዊ ክንብል ዘጥፋእናዮ ግዜን ጉልበትን ንብረትን ሕድሕዳዊ ዘይምቅድዳውን ክንድዚ ክበሃል ኣይከኣልን። ንዝርስዑ ቀሊል ይመስል፣ ንዝዝክሩ ግን ልቢ ዘቑስል መድረኽ ኢዩ ነይሩ። ተመኩሮና ከም ዝምስክሮ ጸላኢና ዲክታቶሪያዊ ስርዓት ኢሳያስ ክሳብ ሕጂ ብኹሉ ዓይነት ኣገባብ ዝገደፈልና የብሉን። ንሕና ግን ናብ ዳኛ ዘይብሉ መጎተ ተጸሚድና ናብቲ ዝወርደና ዝነበረ ጸላእትና ዝጥቀምሉ ኣገባብ ንጥምት ኣይነበርናን። ምርጫ ናይ ኣገባብ ቃልሲ እቲ ባህሪ ናይቲ ግርጭት ገዲዱካ ትኣትዎ ሕሰም እምበር ጎንጽ ስለዝፍቶ ኣይኩነን። ጎንጽ ክመጸካ ኸሎ ወይ ትዕጠቕሉ ወይ ክኣ ክሳዕ ዝጥዕመካ ተንሰሕበሉ እምበር ኣየናይ ይሓይሽ ክትብል ኣብ ዝበኣሰ ታኼላ ክሳዕ ትኣቱ ኣብ ትርፌ ዘይብሉ ፍሰ-ሐሳባትን ፍሰ-ማልን ኩለል ክትብል ኣብ ክሳራን ዕርበተ ሕልናን ኣይትኣቱን ኢኻ።

አብዚ እዋንዚ ብዙሓት ምሁራት ዓበይቲ፡ ተጣባቂቲ ናይ ብዙይነጻዊ አገባብ ብማለት ዝምድሩን ዝጽሕፉን ዝነበሩ፡ ኣቱም ሰባት እዚ ስርዓትዚ ገለ ድፍኢት እንተዘይተገይሩሉ ብጥራዩ ዝኸይድ ኣኩነት ክብሉ ይረኣዩን ይስምዑን ኣለዉ። “ድሕሪ ማይ ናብ ብዓቲ” ዝብሉ መሰልቲ እዞን ወድ ኸምዝን ምስ ተረኽቦ ኢዩ። ድሓን እንተተማረናሉ ንብድሕሪ ሕጂ ይጠቕመና። ምስዚ ኹሉ ከምቲ ኣብ ላዕሊ ዝበልኩም ምግዳል ዝለዓለ ዋጋ ዝኸፈሎ ስለዝኸኑ ተጋዳላይ ንምምራር ተጸሚሙ ክሳብ ዝዕወት ዋጋ ንምኸፋል ዝተፈጥረ ወፋይን ፍሉይን ፍጥረት ስለዝኸኑ ነቲ ምግዳል ይቕጽሎሎ። ሎሚ ነዚ ስርዓትዚ እንታይ ንግበር ከመይ ጌርና ካብ ስልጣን ንእለዮ ኢልና እንተንሓትት፡ እንታይ መልሲ ምረኽብና? ኣቱም ሰባት ካን ነዚ ዝኸውን ሓደ ሰብ ተሳኢኑ እንዳበልናስ ንስኻትኩም ክኣ ተራእይኩም እንጣጢዕ ንዘርእ ኣለና ትብሉ ዝብሉ ሰባት ኣእዞንና ክሳብ ንጸምም ዓቕልና መጽበቡልና ነይሮም።

ብዓል ወዲ ዓለ ታንክታት ሒዞም ክምርሹ ኸለዉ ነቲ ዝወሰድዎ አገባብ ብዘይ ኣፈላላይ ብጅግንነት ንዝክሮን ንቕበሎን፡ ኣብ ፖለቲካዊ ዕላልና ክኣ ንርስዎ። ናትና ነገር ምሉእ ዘይብሉ ኩይኑ ኣብ ኩለል ከም ዘብለዩና ከንመሃር ሎሚ ክፉት ዕድል ረኺብናለና። ንመሃር ሞ ተማሂርና ክኣ ንጋደል። ንውልቀ ምሃያ ዘይብሉ ተጋዳላይና ካብ ዝግባእ ዋጋ ንላዕሊ ኣይነኸፍሎ። እዚ ምእንቲ ከይከውን ፍሱማልናን ፍሱሓሳባትናን ኣብ ምንታይ ክውዕል ከም ዝግብኦ ኣርቂቕና ክንፈላሰፈሉ ከም ዝግብኣና ንፍለጥ። ፍሱማልን ፍሱሓሳባትን ተሓሳሲሮም ዝኸዩ ጥምሮ ሓሳባት ክኸኑ ከለዉ፡ እቲ ዝዓበዩ ወሳኒ ተራ ዝጸወት ግን ኣብ ምግዳል ይኹን ኣብ ንግዲ ፍሱሓሳባት ኢዩ። ተጋዳላይ ረቂቕ ትኩር ንዕላማ ናይ ምግዳል ዘጽንዐ ንኣፈታትሓ ግርጭት ብመጽናዕታዊ ምርምር ዘለለዩ ምስ ዝኸውን ፍሱማል ንፍሱሓሳባት መሳለጥያ ብምግባር ኣብ ንግዲ መኸሰብ ኣብ ገድሊ ክኣ ዓወት ከም ዝርከብ ይገብር። እዚ ጥምሮ ሓሳባትዚ ኩሉ ህዝብን ኩሉ ተጋዳላይን ብማዕረ ንኸፈልጦ ቀለል ኣይኩነን። ገሰገሱቲ መራሕቲ ንኸፈልጥዎ ግን ናይ ግድን ወይ ኣድላይነት (necessity) ክኸውን ኣለዎ።

ምዓላ ናይ ፍሱማልን ፍሱሓሳባትን ማለት ኣተገባብርኡ ዘጽንዑ ተጋደልትን መራሕትን እንተዘየፍሪኻ ፍረ ዮብልካን። ከምቲ ናይ ፖለቲካ ተንታኒ ሊዮኒል (Lionel) ዝበሎ “If you do not have a product to sell, you are the product” “እንድሕሪ ዝሸየጥ ፍረ ዘይብልካ ንስኻ ኢኻ ትሸየጥ ፍረ ትኹውን። ብኻልእ ኣዘራርባ ዝሸየጥ ስለ ዘይብልካ ንስኻ ኢኻ ትሸየጥ ማለትዩ። ኣብ ተመኩሮና እዚ ስለ ዘንነፈ ኢዩ ሎሚ ሃገርና ነመሸጣ ኣብ ዕዳጋ ወራዳ ዘላ። ብብሉል ፍሱሓሳባትን ፍሱማልን ተቓሊስና እንተንኸውን ግን ሃገርና ወኒንና ፍረ ሃገርና ክኣ ክንጥቀመሉ ምኸኣልና ኔርና። መላኺ ስርዓት ኢሳያስ ካብ ህንጻቱ ጀሚሩ ንፍሱሓሳባት ተጋደልትና እንዳደርበዩ ናይ ግዳማዎን ኣዘዝቱ ፍሱሓሳባት እንዳተጠቕመ ንፍሱማል ህዝብና ከሳብ መስዋእቲ እንዳመዘመዘ ኣብዚ ደረጃዚ በጺሑ። ኤርትራውያን ነዚ ስርዓትዚ ክንደይ ገንዘብን ንብረትን ደምን ከፊሎም? ክንደይ ፍሱማል ንጽህ ህዝብን ተጋደልትን ኣብደይ ምዓልኡ ወዲሉ ባኸኑ?

ኣበሃህላይ ንምንጻር ብቐረባ ንምርኣዩ ሕጂኽ እንታይ ኢና ንገብር ዘለና ክብል ስለዝደለኹ ኢዩ። ፍሱሓሳባትናን ፍሱማልናን ተሓሳሲሩ ንረብሓ ኹላትና ይውዕል እንተልዩ ንርኣዮ ማለቲይ ኢዩ። ብርእይቶይ ፍሱሓሳባትና ኣቐዲምና ፍሱማልና ማለት ኩሉ ገንዘብናን ትሕዝቶናን ነቲ ናይ ሓባር እንደልዩ ኣወዳድባ ከምዘገልግል ንገብር ኣለናዶ ዩለናን ንማለት ዘምጽኦ ዘለኹ ሓሳባት ኢዩ። ብዙሕ መዲርናሉ መንገዲ ኣይሓዘን። ካብ ድኸመትና ዝኣክል ኩሉ ከም ዝፈልጦ ኣወዳድባና ከም ቀደሙ ክሳብ ሕጂ ነንፋንጣኻ ኢዩ

ዘሎ። ናይ ስምረት ፈተነታት ናይ ንጉሆ ተወሊዱ ናይ ምሽት ክመውት ንርእዮ ኣለና። ትሕተ-ባይታዊ ወይ ሚሰጢራዊ ፍሕት-ሕት ኣይተመንወን። ከዳዕ ኢያ ዘመንዮ ዝኣመንኩዎ ድሙስ ተምጽኣለይ ተመንዮ ዝበሃል ደርፊ ኣብ ቦትኡ ኣሎ። ውድባትና ጥራይ ዘይኮና ናይ ዜና ማዕከናትና ምስቲ ኹሉ ዝንኣድ ኣበርክቶኣን ኣብ ናይ ሓባር ውደባ ክበጽሓ ኸለዋ ኣብ ነናይ ገዛእ ርእሶን እምባገንንነት ተጸሚደን ንሓባራዊ ኣገባብ ኣቀላልሳ ኣቓልቦ ኣይሃብኦን። ክንዲ ዝቀራረባ ገሊኣን ሕሞራ ገሊኤን ክኣ መጠራ ኩይነን ፍሰማል ኤርትራውያን (ገንዘባዊ ሓገዝ) ክምእርራ ህርድግ ክብላ ይርከባ ኣለዋ።

ኣነ ብወገነይ ንሓይሊ ጋዜጠኛታትን ናይ ዜና ማዕከናትን ደጋጊመ ካብ ዘድንቕን ዝምስክርን ነዊሕ ጌረ እንተበልኩ ካብ ሓቂ ኣይረሓቕኩን። ኣብ ቃልሲ ብፍላይ ኣብዚ ዘለናዮ ኩነታት ናይ ሓባር ኣሰራርሓን ማእከላዊ ቅርጻን ንውድባት ጥራይ ዝምልከት ኣይኮነን ብማለት ደጋጊመ ርእይቶይ ሂብ ኢየ። ነዚ ለበዋዚ ኣመት ዝገብረሉ ኣሰራርሓ ግን ክሳዕ ሕጂ ኣይርእኹን። ኣብ ምግዳል ዘይተማእከለ ኣወዳድባ ውድባትን ናይ ዜና ማዕከናትን እንተድኣ ነጊሱ ፍሰ-ሓሳባት ማለት ሃናጽን ኣወዋትን ርእይቶታት ቦታ እንዳስኣነ ብውልቀ-ውድባትን ውልቀ ናይ ዜና ማዕከናትን እንዳተግብጠ ታሪኽ ከይተረፈ ኣብ ፋሕ ዝበለ ዝምባለታት ከም ዝኣቱ ስለዝኸውን ህዝቢ ሓቅታት ስለ ዝስወሮ ካብ ውደባ ከምዝሃድም ይኸውን። ናይ ፖለቲካ ሓድነት ብናይ ንይላ ሓድነት ይትካእ። ህግደፍን ተቓዋምትን ኣብ ቃልሲ/ምበር ኣብ ንይላ ኣይተፈላለናን። ዝምባለ ዘይብሉ ሰብ የለን። ንናይ ሓባር ርብሓ ዝቃለስ ተቓላሳይ ግን ንዝምባሌ ብሓይሊ ንቕሓት ኣብዝተሓተ ደረጃ ከምዝጽቀጥ ገይሩ ንዘተ መንገዲ ይኸፍት። እቶም ዝሓየሉ ንቕሓት ለባማት መራሕቲ ንዝምባሌኦም ኣሸኒፎም ንናይ ሓባር ህዝባዊ ርብሓ ናይ ዘተ መንገዲ ምስ ዝኸፍቱ ታሪኽ ብሕያዎት ኣዲንቲ ከምዝጥመቱ ትገብርም። ንውሉድ ወለዶ ክኣ መማህራን ናይ ህልዋት ይኸኑ።

ኣብዚ እዋንዚ ናይ ዜና ማዕከናት ዝያዳ ካብ ቅደሚ ሕጂ ላዕልን ታሕትን ይብላ ኣለዋ። እንተኸኑ ግን ውልቀ ምቅድዳመን ናብ መልክዕ ናይ ኩባንያታት ይሕዝ ኣሎ ጥራይ ዘይኮነስ ሂወተን ብዝነበረ ደምን ብዝነበረ መትንታትን ከም ዝካየድ ይኸውን ኣሎ። ኣነ ብወገነይ ሓድሽ ደምን ሓድሽ መትንታትን ክርኢ ዝከኣለኒ ብምግባር ሓደ ካብቶም ብህርፋን ክጽቦ ዝጸናሕኩ እኳ እንተኸኑንኩ ገና ኣይሰለጠን። ፍሰ-ሓሳባት ዕድል እንዳስኣነ ፍሰ-ማል ክኣ ኣብ ፋሕ ዝበለ ካሳታት እንዳተኸዘነ ክኸይድ ጥራይ ኢየ ዝዕዘብ ዘለኹ። ሞኖፖል ናይ ዜና ምስ ሞኖፖል ናይ ስልጣን ዓቢ ዝምድና ስለዘለዎ ኣብ መስርሕ ሃገራዊ ዕረቂ ዓቢ እንቅፋት ምኃኑ ካብ ሕጂ ነለልዮ። ወይ ዝበሉኻ ግበረሎም ወይ ዓዶም ልቕቕሎም ዝብሉ ጋዜጠኛታትን ናይ ዜና ማዕከናትን እንድሕሪ ኣብ ደምብ ተቓውሞና ገኒናም፣ ደሞክራሲያዊ መልእኹቲ ናብ ህዝቢ ክባጸሕ ዕድል ኣይክረከብን ኢዩ። ኢዶም ክህቡ ዘይደልዩ ደረሰቲ ሸውሃቶም ክዕጸ ይኸእል ኢዩ።

ከይደንጎና ናይ ሓባር ዘማእክለና ውደባ ብኹሉ ሸነኻት ብዝያዳ ክኣ ዓርሞሽኻውያን ናይ ዜና ማዕከናት ነዚ ሕጽረትዚ ክፈትሕኡ እንተዘይክኢለን፣ ናብ ሲነማታት እንዳተቐየራ ስለዝኸኑ ከከም ትሕዝቶኻን ኣረኣኢያኻን ነናብ ዝዳጀብካ ምኻድ ክቕጽል ኢዩ። ፍሰ-ማል ፍሰ-ሓሳባት እንድሕሪ ስኢኑ፣ ውዲሉ ሓዲሩ ቀጸልነት የብሉን። ክምዕብል ዝኸእል ኣሰራርሓ ስለ ዘይኮነ ንዓወትና የርሕቕ እምበር ቀረባ ከምዝኸውን ኣይገብርን ኢዩ። መጻኢት ኤርትራ ክኣ ዋላ ቅዋም እንተሃለዋ ካብ ኣፍሪቃዊ ዕግርግር ክትድሕን ኣይክትክእልን ኢያ። ኣዕጋቢ ሃገራዊ ስልጣን ኣብ ምህናጽ ክትጽገም ስለ እትኸእል ካብ ሕጂ ክንዳሎ ኣለና።

ካብዚ ከቢቡና ዘሎ ሓደጋታት ካብ ልቢ ብንጽህና ብንቕሓት ነጻ ክንወጽእ ክንጋደል ቅሩባት እንተኹንና ኩለንተናዊ ኣወዳድባና ከምዝቕየር ከንገብር ኣለና። በበይንኻ ፍሕትሕት ዘዋጽእ ኣይኮነን። ድሮ እቲ ናይ ዘይግሁድ በበይንኻ ፍሕትሕት እንዳተኸኸሐ ይኸይድ ስለ ዘሎ ክበራብር ዝጸንሐ ህዝቢ እንዳ ኣንጸርጸረ ክኸይድ ጀሚሩ ኣሎ። ነዚ ዘሎ ነጸብራቓት ህዝብና መልሲ ክንህበሉ ንእወድ ምኻንና ንፍለጥ። ግሉጽነት ክዕንብብ ኣለዎ። ካብ ነቕፌታን ነብሰ ቕፌታን ክንሃድም የብልናን። ንታሪኽናን ንህልዊ ኣቀላልሳናን ከምዝነበረታን ከም ዘላታን እምበር ከምዘደለና ዘነንብባ የብልናን። ንብሑት ዝምባሌና ነሸንፎ። ንዘተ መንገዲ ንኸፈት። ናይ ሓባር መለኸት ናይ ገድሊ ይነፋሕ። ናይ በበይንኻ እምብልታ ናይ ማዕዶ-ማዕዶ የላኻ ከምዘተርፍ ንግበር።

ብዝኣረገ መሃንድስነት ዝተሃንደሰ ናይ ኤርትራ ናይ በርሊን መንደቕ ከነፍርሶ ናይ ሕልና ቅሩባት ንኹን። ህዝቢ ክበራብር ክጅምር ከሎ ገና ነዚ መድረኽ ዝጥቀምሉን ዝምዘምዘዎን መራሕቲ ኣየጥረናን። ግን ኣይንኸእልን ኢና ማለት ኣይኮነን። ናይ ፕረዚደንት ኦባማ ጭርሖ ክጥቀም ንኸእል ኢና “YES WE CAN” ብዓል ምሉእ ተስፋ ክኣ ኢየ።

ረድኢ ክፍለ (ባሻይ)

ድምጺ ሰላምን ደሞክራሲን ኤርትራ 03 ታሕሳስ 2018